

Ubbergse waar uit

**Keizers op het Valkhof Karel de Grote in Nijmegen door Jan Thijssen W Books 2014
Blaz. 12 / 13 en 18 / 19**

Villa Waalheuvel in Ubbergen

Bij een verbouwing van het koetshuis van de villa Waalheuvel aan de Rijksstraatweg in Ubbergen werd in 1980 bij archeologisch onderzoek een grote hoeveelheid aardewerk gevonden. Het ging om zogeheten roodbakkerd aardewerk met lensvormige of platte bodems. In eerste instantie werd gedacht dat het Romeins aardewerk was, omdat de Romeinen immers een voorkeur hadden voor rood aardewerk. Vanaf de 4de eeuw was de heersende smaak namelijk langzamerhand veranderd van rood naar grijs, wellicht onder invloed van de Franken die een steeds grotere rol gingen spelen in de laat-Romeinse periode.

Aardewerk uit de 6de en 7de eeuw is dus over het algemeen grijs van kleur. Nadere bestudering van de vondst leerde dat het – ondanks de rode kleur – om aardewerk uit een latere periode moest gaan.

Dit was af te leiden uit de vorm van de opgegraven potten. Het betrof vooral tonvormige potten met een vlakke of ook wel lensvormige bodem, die vaak voor het bakken aan de buitenzijde was bijgesneden. De binnenzijde van de bodem vertoonde veelal schraapsporen, karakteristiek voor aardewerk uit de Karolingische periode. Een klein

gedeelte van de potten was aan de buitenzijde versierd met een radstempel, dat blokvormige indrukken veroorzaakt, en met gekamde groef- en golflijnen. Toen de gevonden scherven aan elkaar waren gelijmd, bleken veel potten bakscheuren en andere onvolkomenheden te vertonen, waardoor ze ongeschikt waren voor gebruik en onmiddellijk na het bakken moeten zijn weggegooid. Het bleek te gaan om het afval van een pottenbakker. Hieruit kon worden geconcludeerd dat op deze plek waarschijnlijk een pottenbakkerswerkplaats moest zijn geweest, waar het vaatwerk voor de palts werd vervaardigd. De vindplaats – zo dicht bij het Valkhof – behoorde in de Merovingische en Karolingische periode tot het koningsgoed, dat wil zeggen het privégrondbezit van de koning. De vondst vormt een van de uitzonderlijke aanwijzingen voor de betrokkenheid van de lokale elite bij de uitvoering van ambachtelijke werkzaamheden op dergelijke terreinen. Hetzelfde soort aardewerk is niet alleen in Nijmegen, maar ook op een aantal andere plekken in het rivierengebied gevonden, zoals in Lent, Beuningen, Ressen en Elst. Van enkele van deze vindplaatsen is bekend dat het ook koningsgoederen waren.

Blaz. 12

De meeste potten van Ubbergse waar hebben zoals de hier afgebeelde exemplaren een min of meer emmervormig profiel en zijn bijna altijd onversierd. Als de grootste breedte iets lager ligt, is sprake van de voor die tijd karakteristieke dubbelkonische vorm (rechtsonder).

Het Ubbergse aardewerk toont een grote variatie in vorm en grootte. Zo zijn er voorraadpotten, dubbelkonische tuitkannen, flessen en drinkbekers vervaardigd en zijn er enkele voorbeelden van fijn gladwandig aardewerk aangetroffen. (Coll. Stichting Stadsarcheologie Nijmegen)

Blaz. 13

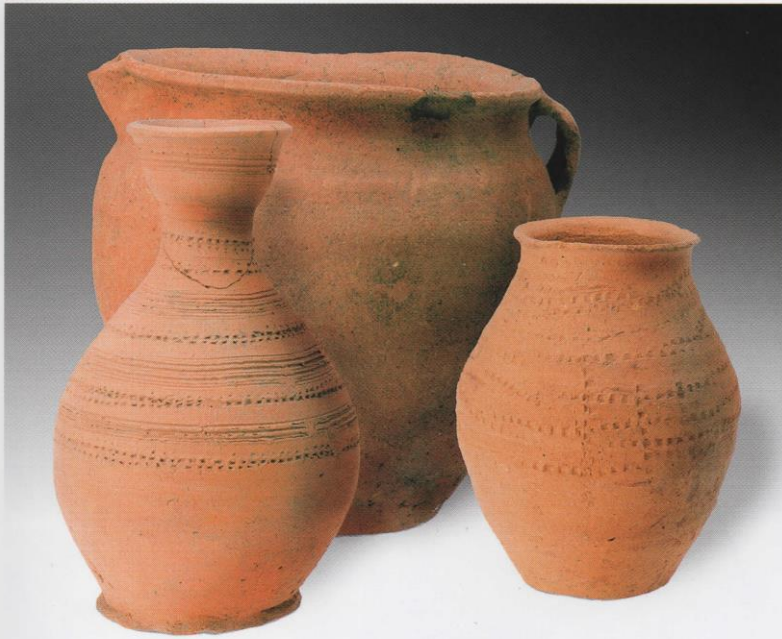
Het Mariënburg

Onder de winkels en het plaveisel van het Mariënburg in de Nijmeegse binnenstad ligt een groot grafveld uit de laat-Romeinse en vroegmiddeleeuwse periode. De bebouwing in de omgeving van de gotische kloosterkapel op het Mariënburg werd door het geallieerde bombardement van 22 februari 1944 weggevaagd. Dit bood archeologen na de oorlog de kans om onderzoek te doen naar de omvang van het laat-Romeinse grafveld, waarvan de aanwezigheid al langer bekend was.

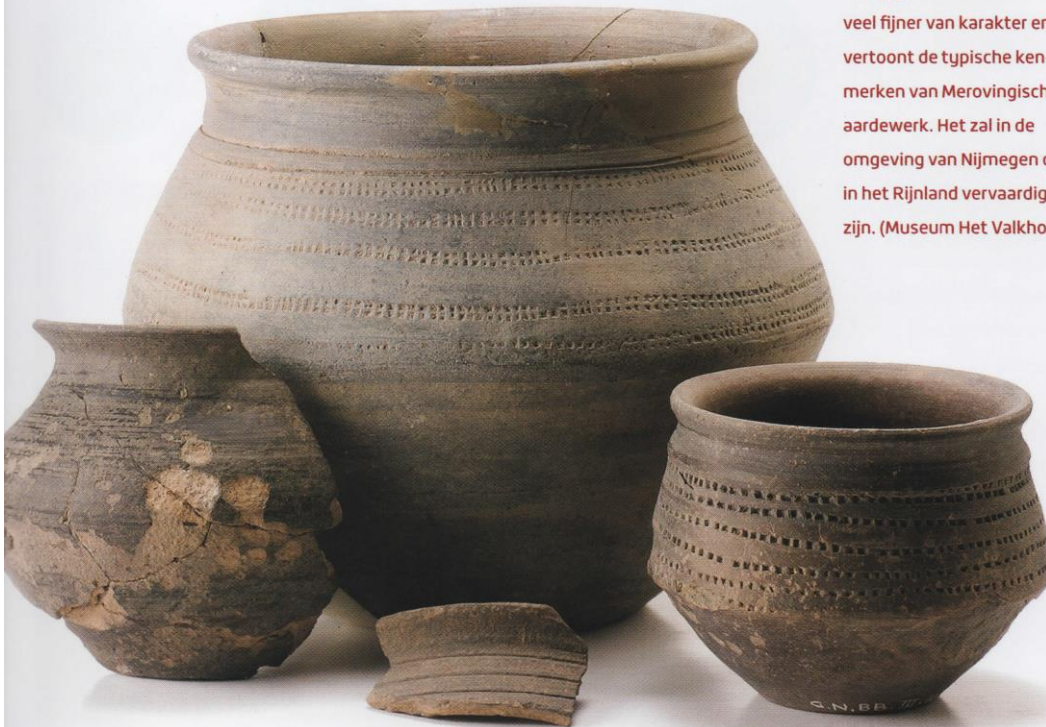
Tussen 1947 en 1966 werd een aantal skeletgraven met opmerkelijke vondsten ontdekt. Meer dan de helft van de graven bevatte echter in het geheel geen bijgiften. Ze waren om die reden moeilijk te dateren en men vroeg zich af of deze graven niet uit een jongere tijd dan de Romeinse periode zouden kunnen stammen. Later onderzoek voorafgaand aan de verbouwing van het Arsenaal in 1976 en de nieuwbouw van het stadhuis in 1978 leverde vooral graven met bijgiften op. Toen ontdekte men dat de potten die vlak na de Tweede Wereldoorlog in het grafveld waren gevonden en die al lang in het museum stonden niet uit de Romeinse tijd stamden, maar uit de 7de eeuw moesten dateren. Daarmee was in feite de gehele periode tussen het einde van de Romeinse tijd in het midden van de 4de eeuw en de 8ste eeuw overbrugd. Er was continuïteit in de begravingen aangetoond, dus

ook in de bewoning van Nijmegen. Voorafgaand aan de bouw van de Marikenstraat verrichtte men in 1999 opnieuw archeologisch onderzoek in het gebied van het grafveld. Daarbij werd op het terrein van de voormalige bioscoop Scala aan de Burchtstraat een groep graven ontdekt, die blijkens de bijgiften uit de 5de eeuw moest stammen. Dergelijke nauwkeurig te dateren graven waren niet eerder in het grafveld gevonden. In sommige graven zijn bijzondere zaken zoals kleding van goudbrokaat en ijzeren wapens zoals lanspunten en werpbijlen ontdekt. Door archeologisch onderzoek was een door velen veronderstelde breuk in de continuïteit van de Nijmeegse geschiedenis met vondsten overbrugd.

Merovingische grafvondsten uit het laat-Romeinse/vroegmiddeleeuwse grafveld in het centrum van Nijmegen. De meeste potten zijn vlak na de Tweede Wereldoorlog in de omgeving van de Gru(i)tberg en Pauwelstraat gevonden. Het rode aardewerk is lange tijd voor Romeins aangezien, maar moet, gelet op de karakteristieke radstempelbanden, in de pottenbakkerij van Ubbergen vervaardigd zijn. Op de wijdmondige fles is het patroon gecombineerd met een kamversiering. De potten kunnen daardoor in de periode omstreeks 700 gedateerd worden. Het grijze aardewerk is veel fijner van karakter en vertoont de typische kenmerken van Merovingisch aardewerk. Het zal in de omgeving van Nijmegen of in het Rijnland vervaardigd zijn. (Museum Het Valkhof)

Thijssen, J.R.
Keunegas 2,
6511 VP Nijmegen.

15-2-1985.

Beste Win,

Naar aanleiding van ons telefonisch onderhoud van 12-2 j.l. over het pottenbakkerijafval uit Ubbergen (Gem. Beek) kan ik je hierbij wat meer informatie verstrekken.

De vindplaats is al opgenomen in het overzicht van Williams, Berichten ROB 31, 1981 no. 420.

De meeste vormen kunnen wel tot Dorestad W IX gerekend worden. Ongeveer 50% van de bodems is bijgeeneden tot lensvormig, geschraapte binnenzijden komen ook veel voor. Formaat, vorm en randprofielen zijn weinig gestandaardiseerd. Type XC en XF komen met enkele exemplaren voor; XC is gepolijst en lijkt daardoor op fijn Holdeurns.

Een uiterst klein deel van de stukken is gedecoreerd met redstempel (blokjes-meerregel en 2typen met ruitvormig patroon), groeflijnen en gekamde meanders (tuftpot). In een aantal gevallen zijn de draaisporen min of meer decoratief aanwezig.

Het baksel is min of meer gladwandig, oxiderend gebrand. De dichtere scherven hebben een grijzige kern; de dunneren, vooral schouderfragmenten lijken sterk op Holdeurns.

Ubbergs materiaal aangetroffen in Nijmegen, Grotestraat; Beuningen, Tinnegieter; Lent, nederzetting en grafveld (vondstnr. 16a en Mogelijk 7).

-Nijmegen in: Jaarverslag 1981 AWW afdeling Nijmegen e.o. (bijlage). Baksel handgev. fragm. als H 1?

Het voorkomen van Merovingische pottenbakkerij lijkt in verband te staan met een sociale toplaag: Quijk en Krefeld-Gellep in of bij laat-Romeins castellum. Voor Ubbergen zie: P. Leupen, De Karolingische villa Beek en de stamvader van de Bosoniden in: Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden deel 92, afl. 3, 1977, 373 e.v. Jongere producties eveneens: Duisburg b.v.

Het afval uit Quijk stamt niet alleen van de ROB-ogravingen 1964-1966, maar ook al van onderzoek van v. Giffen in 1937. Het gaat daarbij om reducerend gebakken ruww. materiaal en gepolijste dubbelkoniische vormen. Echte misbrand lijkt er niet bij te zijn. Het later gevonden materiaal omvat zowel redu- als oxiderend gebakken ruww. materiaal.

Bovenstaand overzicht lijkt me globaal de informatie te bevatten die me naar aanleiding van ons gesprek relevant lijkt. Mochten er toch nog onduidelijkheden blijven, dan ben ik gaarne bereid daar verder op

in te gaan. Met vriendelijke groet,

J. Thijssen.